

Bralne navade srednješolcev na srednji zdravstveni šoli in gimnaziji

1. Uvod

V raziskovalni nalogi sem skušala raziskati, koliko in kaj srednješolci berejo ter kaj jim branje pomeni. Zanimalo me je tudi, kako televizija in druga množična občila vplivajo na bralne navade, vpliv pripovedovanja pravljic v otroštvu na bralno mrzlico in razlike med bralnimi navadami gimnazijcev in bodočih zdravstvenih tehnikov na naši šoli pa tudi vpliv izobrazbe staršev, učnega uspeha in nekaterih drugih dejavnikov na branje.

Z raziskavo želim prispevati k boljšemu poznavanju bralnih navad mladih in spodbuditi k razmišljanju, ali je branje za razvoj človekove osebnosti pomembno.

2. Metoda

2.1 Vzorec

Anketirala sem 366 dijakov Srednje zdravstvene šole in gimnazije. Izbrala sem 12 razredov, in sicer 6 oddelkov gimnazijcev in 6 oddelkov dijakov zdravstvene usmeritve. Teh 6 oddelkov vključuje tri razrede prvih in tri razrede drugih letnikov. Povprečna starost anketirancev je 14,7 leta. Anketirance sestavlja 84,4 % (309) deklet in 15,6 % (57) fantov. Od tega je 48,4 % (177) gimnazijcev in 51,6 % (189) dijakov zdravstvenih oddelkov. Povprečni učni uspeh anketirancev je 3,4, povprečna izobrazba staršev pa je končana srednja šola.

2.2 Izvedba ankete

Anketo sem izvedla februarja 1992. Sestavila sem jo na podlagi podobne raziskave Gregorja Kocijana in Martina Žnidaršiča v delu *Knjiga in bralci* (1, 2). Dijaki so morali na anketnem listu obkrožiti ali dopisati njim ustrezni odgovor, nekatere svoje trditve pa so morali tudi utemeljiti. Pred reševanjem ankete sem jim razložila namen svoje raziskave in jim med reševanjem pomagala s tolmačenjem nejasnosti.

2.3 Kaj sem hotela z anketo izvedeti?

V prvem delu so me zanimali njihova starost, spol, usmeritev, učni uspeh in izobrazba staršev. V drugem delu pa me je zanimalo, koliko berejo, kaj berejo, zakaj berejo, kaj menijo o obveznem čitvu za domače branje, ali so kdaj imeli bralno mrzlico in ali so jim starši v otroštvu pripovedovali pravljice. Zanimalo me je, kje v glavnem dobijo knjige, kako obsežna je njihova družinska knjižnica, koliko berejo njihovi starši in koliko ur na teden posvetijo gledanju televizije.

2.4 Obdelava podatkov

V anketi dobljene podatke sem obdelala s programom za delo z relacijskimi bazami podatkov DBASE 3+, rezultate pa sem uredila z urejevalnikom besedil MS Word for Windows 1.1 in programom za obdelavo tabel MS Excel 2.1.

3. Rezultati

Preglednica 1 - Priljubljenost različnih knjižnih zvrsti

KNJIŽNE ZVRSTI:	dekleta	fantje	gimnazijci	zfr. tehniki	skupno
ljubezenski roman	72,5 %	12,3 %	46,3%	78,8 %	63,1 %
zgodovinski roman	23,6 %	42,1 %	34,5 %	19,1 %	26,5 %
pustolovski roman	45,0 %	56,1 %	52,5 %	41,3 %	46,7 %
vojni roman	6,5%	26,3 %	13,0 %	6,4%	9,6%
kriminalni roman	37,9 %	47,4 %	35,6 %	42,9 %	39,3 %
detektivski roman	32,7 %	36,8 %	32,2 %	34,4 %	33,3 %
življenjepisi	17,8 %	19,3 %	18,1 %	18,0%	18,0%
potopisi	8,4%	17,5%	13,6 %	6,4%	9,8%
humoristična dela	50,8 %	38,6 %	50,8 %	47,1 %	48,9 %
poljudnoznanstvena lit.	11,0 %	28,1 %	17,0 %	10,6 %	13,7 %
priročniki	18,1 %	8,8%	10,7 %	22,2 %	16,7 %
poezija	9,7%	10,5 %	13,6 %	6,4%	9,8%

4,1 % dijakov je poleg v preglednici naštetih knjižnih zvrsti navedlo, da radi berejo znanstvenofantastično literaturo, knjige o živalih, knjige o Indiji in indijski religiji, enciklopedije, psihološko literaturo, grozljivke in pravljice.

Preglednica 2 - Branje trivialne literature

BRANJE TRIVIALNE LITERATURE:	dekleta	fantje	gimnazijci	zdr. tehniki	skupno
da	49,5 %	7,0%	28,2 %	61,4 %	42,9 %
ne	11,7 %	73,7 %	37,9 %	5,8%	21,3%
včasih	37,5 %	17,5 %	38,4 %	30,7 %	34,4 %
ni odgovora	1,3%	1,8%	0,5%	2,1%	1,4%

Preglednica 3 - Branje glede na avtorja

BRANJE GLEDE NA AVTORJA:	gimnazijci	zdr. tehniki	skupno
pretežno tuji avtotji	70,6 %	77,3 %	74,0 %
pretežno domači avtotji	0,6%	0,5%	0,6%
enako tuji in domači	26,6 %	21,7 %	24,0 %
ni odgovora	2,2%	0,5%	1,4%

Preglednica 4 - Vpliv domačega branja

VPLIV DOMAČEGA BRANJA:	gimnazijci	zdr. tehniki	skupno
pozitiven	66,1 %	38,6 %	51,9 %
negativen	11,3%	19,6 %	15,6%
ne vem	22,0%	41,3 %	32,0 %
ni odgovora	0,6%	0,5%	0,5%

Preglednica 5 - Bralna mrzlica

<i>BRALNA MRZLICA:</i>	<i>dekleta</i>	<i>fantje</i>	<i>skupno</i>
da	50,8 %	50,9 %	50,8 %
ne	48,5 %	45,6 %	48,1 %
ni odgovora	0,7%	3,5%	1,1 %

Preglednica 6 - Branje v srednji šoli

<i>BRANJE V SREDNJI ŠOLI:</i>	<i>dekleta</i>	<i>fantje</i>	<i>gimnazijci</i>	<i>zi/r. tehniki</i>	<i>skupno</i>
več kot v OŠ	31,4%	40,4%	43,5 %	22,8 %	32,8 %
manj kot v OŠ	41,7 %	33,3 %	36,2 %	44,4 %	40,4 %
enako kot v OŠ	26,9 %	26,3 %	20,3 %	32,8 %	26,8 %

Preglednica 7 - Pravljice

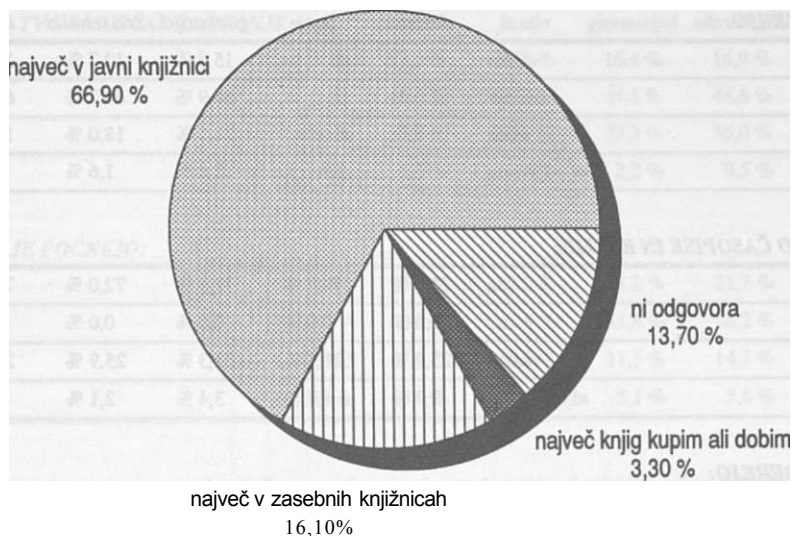
<i>PRAVLJICE:</i>	<i>skupno</i>
so mi brali	9,0%
so mi pripovedovali	12,6%
so mi brali in pripovedovali	72,4 %
niti brali niti pripovedovali	6,0%

Preglednica 8 - Priljubljenost stripa

<i>PRILJUBLJENOST STRIPA</i>	<i>VČASIH:</i>	<i>dekleta</i>	<i>fantje</i>	<i>gimnazijci</i>	<i>zifr. tehniki</i>	<i>skupno</i>
bolj kot knjiga	70,2 %	86,0 %	72,4 %	73,0 %	72,7 %	
manj kot knjiga	23,6 %	10,5 %	20,3 %	22,8 %	21,6%	
ni odgovora	6,2%	3,5%	7,3%	4,2%	5,7%	
<i>PRILJUBLJENOST STRIPA</i>	<i>DANES:</i>	<i>dekleta</i>	<i>fantje</i>	<i>gimnazijci</i>	<i>zifr. tehniki</i>	<i>skupno</i>
bolj kot knjiga	11,7%	28,1 %	16,4 %	12,2 %	14,2 %	
manj kot knjiga	81,5%	56,1 %	72,3 %	82,5 %	77,6 %	
ni odgovora	6,8%	15,8 %	11,3%	5,3%	8,2%	

Povprečna starost anketirancev ob prvem srečanju s stripom je bila 6,8 leta. Bralno mrzlico pa so imeli pri 12,6 leta.

Graf 1 - Viri literature

Preglednica 9 - Kdaj najraje berejo? Zakaj berejo?

NAJRAJE BEREJO:	dekleta	fantje	gimnazijci	zdr. tehniki	skupno
na počitnicah	38,2 %	33,3 %	40,7%	34,4 %	37,5 %
ob koncu tedna	11,9 %	0,0%	3,9%	15,9 %	10,1 %
med šolskim letom	3,2%	17,5 %	8,5%	2,6%	5,5%
na potovanju	5,2%	8,8%	4,5%	6,9%	5,7%
skozi vse leto enako	32,4 %	31,6 %	32,2 %	32,3 %	32,2 %
ni odgovora	9,1 %	8,8%	10,2 %	7,9%	9,0%
ZAKAJ BEREJO:					
zaradi čustvene rasti	4,2%	3,5%	6,2%	2,1 %	4,1%
zaradi intelektualne rasti	6,5%	26,3 %	14,7 %	4,8%	9,6%
zaradi sprostitve in zabave	59,9 %	33,3 %	49,7 %	61,4 %	55,7 %
zaradi preganjanja dolgčasa	11,3 %	12,3 %	10,2 %	12,7 %	11,5 %
drugo					16,7 %
ni odgovora					2,4%

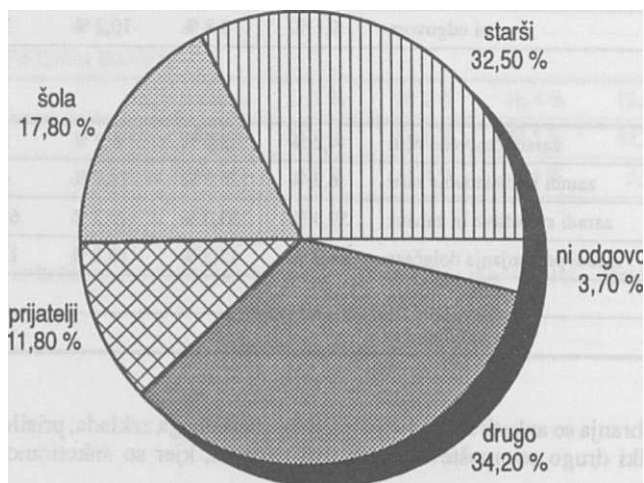
Za druge vzroke branja so anketiranci navajali: širjenje besednega zaklada, prisilo v šoli, privlačnost vsebine. V rubriki drugo so upoštevani tudi tisti navedki, kjer so anketiranci obkrožili po več odgovorov.

Preglednica 10 - Koliko berejo? Ali berejo časopise in revije? Kaj berejo?

<i>KOUKO BEREJO:</i>	<i>dekleta</i>	<i>fantje</i>	<i>gimnazijci</i>	<i>ztlr. tehniki</i>	<i>skupno</i>
veliko			15,8 %	12,7 %	14,2 %
srednje			59,9 %	67,7 %	63,9 %
malo			21,5 %	18,0 %	19,7 %
ni odgovora			2,8%	1,6%	2,2%
<i>ALI BEREJO ČASOPISE IN REVIJE:</i>					
da	71,2 %	77,2 %	72,3 %	72,0 %	72,2 %
ne	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
včasih	25,9 %	21,1 %	24,3 %	25,9 %	25,1 %
ni odgovora	2,9%	1,7%	3,4%	2,1 %	2,7%
<i>KAJ RAJE BEREJO:</i>					
knjige	50,2 %	33,3 %	49,7 %	45,5 %	47,5 %
stripe	1,6%	7,0%	3,4%	1,6%	2,5%
časopise in revije	45,0 %	54,4 %	43,5 %	49,2 %	46,4 %
ni odgovora	3,2%	5,3%	3,4%	3,7%	3,6%

V rubriki drugo so anketiranci pisali, da so si ljubezen do branja vcepili sami, nekateri so navajali sorodnike, nekateri pa so obkroževali več odgovorov hkrati. Sem spadajo tudi dijaki, ki so trdili, da nimajo ljubezni do branja.

Graf 2 - Ljubezen do branja so jim vcepili

Preglednica 11 - Vpliv TV na branje. Kaj raje počnejo?

AU JIM TV KRADE ČAS ZA BRANJE:	dekleta	fantje	gimnazijci	zdr. tehniki	skupno
da	17,2 %	14,0 %	16,4 %	16,9 %	16,7 %
ne	45,6 %	43,9 %	44,1 %	46,6 %	45,3 %
včasih	35,9 %	40,3%	37,3 %	36,0 %	36,6 %
ni odgovora	1,3%	1,8%	2,2%	0,5%	1,4%
<i>KAJ RAJE POČNEJO:</i>					
bereš	25,9 %	19,3 %	28,2 %	21,7 %	24,9 %
gledaš TV	56,0 %	61,4 %	55,4 %	58,2 %	56,8 %
oboje enako rad	12,3 %	15,8 %	11,3%	14,3 %	12,8 %
ni odgovora	5,8%	3,5%	5,1 %	5,8%	5,5%

Srednješolci berejo povprečno 1,8 ure na dan, in sicer zdravstveni tehniki 1,6 ure na dan, gimnazijci pa 2,0 ure na dan. Med spoloma ni bistvenih razlik.

Gledanju televizijskega programa posvetijo 12,1 ure na teden, od tega zdravstveni tehniki 12,2 ure na teden, gimnazijci pa 12,0 ure na teden. Zanimivo je, da fantje gledajo TV 15,6 ure na teden, dekleta pa 11,4 ure na teden.

Njihovi starši berejo povprečno 10,3 ure na teden.

Med najljubše avtorje anketirancev sodijo Victoria Holt, Konsalik, D. Steel, Agatha Christie, S. Sheldon, Carl May, Edgar Wallace in Jules Verne.

Njihove najljubše knjige pa so: Mi, otroci s postaje ZOO, Kirurginja, Zimska vrtnica, Demonski ljubimec, Diamantna dinastija, Mačje pokopališče, Angelika, Čipke, Gimnazijka...

Rezultati ankete potrjujejo tipologijo bralnega razvoja Metke Kordigel, saj se je izkazalo, da dijaki, ki so jim starši pripovedovali ali brali pravljice, več berejo kot tisti, kijim starši niso pripovedovali pravljič v otroštvu.

V preglednici 1 lahko vidimo, da dekleta berejo pretežno ljubezenske romane, humoristična dela in pustolovske romane, fantje pa berejo pretežno pustolovske, kriminalne in zgodovinske romane. Največja razlika med spoloma je opazna pri branju ljubezenskih romanov. Zaradi tega je opazna tudi razlika v branju te zvrsti glede usmeritve, saj predstavlja delež fantov v zdravstvenih oddelkih le 2,6 %, delež fantov v gimnazijskih oddelkih pa 29,4 %.

V preglednici 9 vidimo, da berejo srednješolci pretežno zaradi sprostitve in zabave. Glede na to, kaj dijaki najraje berejo in zakaj berejo, bi jih lahko po Giehrlovi tipologiji bralcev uvrstili med emocionalno-fantastične bralce.

V preglednici 5 vidimo, daje 50,8 % srednješolcev imelo bralno mrzlico, 48,1 % pa ne. Razlika je torej zelo majhna. Pri tem ni opazne razlike pri delitvi na spol. Opazila sem tudi, da kar 6,0 % dijakom starši niso pripovedovali ne brali pravljič, kar se danes kaže v tem, da ti dijaki manj berejo. V isti preglednici je prikazana priljubljenost stripa nekoč in danes. 72,7 % dijakom se je zde strip včasih bolj zanimiv kot knjiga, danes pa se zdi manj zanimiv kot knjiga kar 77,6 % srednješolcem. 40,4 % dijakov pravi, da berejo v srednji šoli manj kot v osnovni šoli. To utemeljujejo s tem, da imajo vse manj prostega časa, ker jim ga jemlje učenje. Preostali prosti čas pa raje posvetijo drugim stvarem (npr. športu). Dijaki, ki berejo več kot v osnovni šoli (32,8 %), to razlagajo s tem, da imajo sedaj obsežnejša domača branja, da so jim knjige sedaj bolj všeč, nekateri pa pravijo, da zaradi prisile.

Preglednica 12 - Korelacije

ZAKAJ BEREJO:	knjige	stripi	časopisi in revije	ni odg.
zaradi čustvene rasti	80,0 %	0,0%	20,0 %	0,0%
zaradi intelektualne rasti	54,3 %	2,9%	42,8 %	0,0%
zaradi sprostitve in zabave	49,5 %	1,5%	46,1 %	2,9%
zaradi preganjanja dolgčasa	19,0 %	4,8%	71,4%	4,8%

<i>Povprečno branje na dan</i>	
<i>UČNI USPEH:</i>	
odličen	2,3 ure
prav dober	1,6 ure
dober	1,8 ure
zadosten	1,8 ure
nezadosten	2,7 ure
<i>OCENA PRI SLOVENŠČINI:</i>	
odlično (5)	1,7 ure
prav dobro (4)	2,1 ure
dobro (3)	1,8 ure
zadostno (2)	1,6 ure
nezadostno (1)	1,8 ure
<i>IZOBRAZBA STARŠEV:</i>	
SŠ ali več	1,8 ure
OŠ ali manj	1,4 ure
<i>DRUŽINSKA KNJIŽNICA:</i>	
manj kot 200 knjig	1,7 ure
200 do 500 knjig	1,7 ure
500 do 1000 knjig	2,0 ure
več kot 1000 knjig	2,1 ure
<i>LJUBEZEN DO BRANJA SO JIM VCEPILI:</i>	
starši	1,7 ure
v šoli	1,6 ure
prijatelji	1,7 ure

<i>Povprečno branje na dan</i>	
<i>ZAKAJ BEREJO:</i>	
zaradi čustvene rasti	2,7 ure
zaradi intelektualne rasti	2,1 ure
zaradi sprostitve in zabave	1,7 ure
zaradi preganjanja dolgčasa	1,3 ure
<i>KAJ RAJE POČNEJO:</i>	
bereš	2,2 ure
gledaš TV	1,6 ure
oboje enako rad	1,9 ure
<i>ALI SO IMELI BRALNO MRZUCO:</i>	
da	1,9 ure
ne	1,7 ure
<i>VPLIV DOMAČEGA BRANJA:</i>	
pozitiven	1,8 ure
negativen	1,8 ure
ne ve	1,7 ure
<i>STARŠI SO JIM PRAVLJICE:</i>	
brali	1,7 ure
pripovedovali	1,8 ure
brali in pripovedovali	1,8 ure
niti brali niti pripovedovali	1,6 ure

<i>Povprečno branje na dan</i>	
<i>PRILJUBLJENOST STRIPA:</i>	
bolj kot knjiga	1,7 ure
manj kot knjiga	1,9 ure
<i>PRILJUBLJENOST STRIPA DANES:</i>	
bolj kot knjiga	1,9 ure
manj kot knjiga	1,8 ure
<i>BRANJE TRIVIALNE LITERATURE:</i>	
da	1,6 ure
	1,7 ure
včasih	2,1 ure
<i>KAJ NAJRAJE BEREJO:</i>	
knjige	2,0 ure
stripe	1,0 ure
časopise in revije	1,7 ure
<i>ALI JIM TVKRADE CAS:</i>	
da	1,8 ure
ne	1,8 ure
včasih	1,8 ure

Ker sem menila, da je pripovedovanje pravljic v otroštvu zelo pomembno za nadaljnji razvoj bralnih navad, sem obiskala Pionirsko knjižnico v Ljubljani, kjer sem se pogovarjala z g. Tilko Jamnik, voditeljico Ur pravljic in Igralnih ur. V Pionirski knjižnici izvajajo Ure pravljic in Igralne ure z namenom, da bi otrokom že v zgodnjem otroštvu predstavili knjigo kot nekaj lepega, prijetnega in pomembnega v življenju. Na Urah pravljic g. Tilka Jamnik otrokom pripoveduje pravljice in se nato o pravljičah z njimi pogovarja. S tem jim hoče predstaviti knjige oz. leposlovje kot zvrst umetnosti. Na Igralnih urah pa si otroci izberejo temo pogovora in si pri tem pomagajo s knjigami. S tem je knjiga predstavljena tudi kot predmet, s katerim si pomagamo in se z njim izobražujemo. Vendar pa g. Tilka Jamnik meni, da sta družina in šola tista dejavnika, ki lahko največ pripomoreta k priljubljenosti branja in knjig pri otrocih. Otroci svoje starše posnemajo, in če vidijo svoje starše pogosto segati po knjigah, bodo prej ali slej tudi sami ravnali tako. Prav tako bo otrokom, ki rastejo v družinah z bogato družinsko knjižnico, knjiga bližja kot tistim, ki doma nimajo toliko knjig. To potrjuje tudi moja raziskava. Izkazalo se je, da dijaki, ki imajo doma veliko knjig, več berejo kot tisti, ki jih imajo manj (glej preglednico korelacij).

Problem trivialne literature

Rezultati ankete so pokazali, da berejo mladi razmeroma veliko, problem pa je v kakovosti čtiva, ki ga berejo. Izkazalo se je, da poleg obveznega čtiva za domače branje berejo skoraj izključno trivialno literaturo. Le 21,3 % mladih (v glavnem fantje) trivialne literature ne bere. Opaziti je, da so branju trivialne literature bolj "podvržena" dekleta, zaradi večinskega deleža deklet v zdravstvenih oddelkih pa je priljubljenosti trivialne literature večja pri zdravstvenih tehnikih.

Vpliv televizije na bralne navade

Rezultati moje raziskave kažejo, da učenci z boljšim učnim uspehom manj gledajo televizijo kot učenci s slabšim. Dijaki, katerih učni uspeh je višji ali enak prav dobremu, gledajo TV 12,0 ure na teden, dijaki z dobrim ali slabšim učnim uspehom pa gledajo TV 12,3 ure na teden. Iz preglednice korelacij je razvidno, da tisti, ki raje gledajo TV, berejo dosti manj kot tisti, ki raje berejo, ali pa tisti, ki enako radi berejo in gledajo TV, kar je seveda povsem razumljivo. Toda povprečen čas (vseh anketiranih), namenjen branju, še vedno presega čas, ki je namenjen gledanju televizije.

5. Sklep

Z raziskavo sem pokazala, da se branje oz. bralna sposobnost ne razvija samodejno, marveč gaje treba načrtno razvijati. Razvite zahodne dežele že dolgo proučujejo dejavnike, ki vplivajo na razvoj bralnih navad in z dobljenimi spoznanji poskušajo nato organizirati tak pouk književnosti, ki bi usmerjal k bolj sistematičnemu razvijanju bralnih navad

Književna vzgoja bi morala brez vsiljevanj a in kazni za neprebrano domače branje ponuditi mladim primerno branje takrat, ko se človek bliža zamenjavi enega tipa literature z drugim. Takrat so možnosti da človek zaide k branju trivialne literature zelo velike. Šola bi morala biti tista, ki naj bi nam pokazala, da v trivialni literaturi nekaj manjka in da bi tisto nekaj iskali v drugačne vrste literaturi. Čim večji občutek, daje branje literature lahko prijetno, bodo imeli otroci, tem več otrok bo lahko doseglo stopnjo literarnega branja.

Čprav je danes na vseh šolah obvezno domače branje, se srednješolci kljub prisili zavedajo pomena tega branja, in jih kar 51,9 % meni, daje vpliv domačega branja na razvoj bralnih navad pozitiven, kajti če v mladosti ne prebudimo potrebe po branju, je to toliko teže prebuditi pri odraslih. Ti dijaki se zavedajo, da mnogi dijaki, če ne bi bilo obveznega domačega branja sploh ne bi bral. zavedajo se da si s tem večajo besedni zaklad in spoznavajo klasično literaturo. Dijaki, ki menijo, daje vpliv domačega branja negativen (15,6 %) pa to potrjujejo s tem, daje slaba plat domačega branja prisila. Prisilila je tista, ki te lahko odvrne od branja.

Na tej stopnji si zastavimo vprašanje: "Kaj storiti?" Pameten odgovor nam ponuja Paul Hazard: "Otroke moramo navaditi, da jim bo knjiga neločljiv del življenja. Omejiti bi morali davčna bremena, saj lahko le-ta spremenijo knjigo v luksuzen predmet, ki ga bomo morali gledati le na knjigamiških policah. Povečati bi morali število knjižnic in s tem omogočiti večji dostop mladim do knjig, kajti mladi so v največji nevarnosti, da izgubijo veselje do knjig." Tudi moja raziskava potrjuje to trditev, saj so za 66,9 % srednješolcev na naši šoli javne knjižnice glavni vir knjig.

Simona Torkar

Ljubljana

Literatura

Robert Escarpit: *Das Buch und der Leser*. Köln 1961.

Robert Escarpit: *Revolucija knjige*. Zagreb 1972.

Robert Escarpit: *Sociologija književnosti*. Zagreb 1970.

Meta Grosman: *Bralec in književnost*. Ljubljana 1989.

Paul Hazard: *Knjige, otroci in odrasli*. Ljubljana 1967.

Gregor Kocijan: *Knjige in bralci 1*. Ljubljana 1974.

Gregor Kocijan, Martin Žnidaršič: *Knjiga in bralci 2*. Ljubljana 1980.

Dimitrij Rupel: *Literarna sociologija (18. zvezek)*. Ljubljana 1982.

Otrok in knjiga - revija za vprašanja mladinske književnosti in knjižne vzgoje (23-24, 25, 27-28, 29-30, 31, 32), Maribor.

Revija Poetics (december 1989, februar 1991). Amsterdam.

Rado Wechtersbach: *Obdelava podatkov in DBASE 3+*, Ljubljana 1990.